



# Ghy luysighe rabaut!

## Een lessenserie welbespraakt schelden

Het is gebruikelijk dat we leerlingen leren om op een zakelijke en formele toon te schrijven en te presenteren. Soms is het echter veel spannender en uitdagender om te schelden. Maar dan wel op een welbespraakte manier! In de lessenserie *Welbespraakt schelden* leren leerlingen volgens de regels van het rederijkersrefrein een scheldkanonnade schrijven en oreren.

De eerste strofe uit het refrein van De Dene (in vertaling; 2001)

Wreder dan Nero zijn jullie, die ons hypocriet komen begroeten om de kunsten te ondermijnen. Twistzoekend gespuis zijn jullie; kwaadsprekende tongen, de meest afdoende remedie tegen broederlijke liefde, wanneer jullie samenkomen met het adderengebroid dat kronkelend uit tovenares Erichto is voortgekomen. Ik wens jullie, ware belialskinderen, aan menseneters te zijn vastgeklit; lakeien te zijn van holbewoners met de kweeling van Tantalus als bezoldiging; dat jullie door Xantippe opgevoed, het genot en de liefde van vrouwen moeten ontberen en dat de Essedonen jullie harten bij hopen opeten. Rhadamanthus, de rechter uit het dodenrijk, spreekt als straf uit dat er ook schorpioenspeeksel op jullie neer zal droppelen, op jullie allen, die schande van retorica spreken.

ANOUC DE KLEIJN

Aan historische letterkunde kleeft een saai imago. Leerlingen beginnen vaak al te zuchten bij het idee dat ze een verhaal uit vroeger tijden moeten lezen. Dat is zonde, want tijdens het lezen van oude teksten valt genoeg te lachen. Neem nou het refrein 'Aan de lasteraars van retorica' van de zestiende-eeuwse rederijker Eduard de Dene (zie de tekst hiernaast). In vijf strofen trekt De Dene van leer tegen de kunsthaters en pilaarbijters die de kunst van het schrijven bezoedelen. Vele mythologische verwensingen, bezweringen en andere akeligheden passeren de revue en dat alles in de strakke vorm van een refrein. Beeld je tijdens het lezen in dat je op de markt staat waar De Dene in hoogsteigen persoon zijn scheldkanonnade over het plein buldert waarbij de spetters

spuug je om de oren vliegen. Als lasteraar zou je er spontaan van in een hoekje kruipen onder honend gelach van de rest van het publiek. Een dergelijke tekst schrijven en oreren vraagt veel taalgevoel, kennis en spitsvondigheid. Tja, doe dat maar eens na!

### De lessenserie

Dat nadoen is precies wat leerlingen in de tweede klas van het Stedelijk Gymnasium Leeuwarden doen. In vier blokken van negentig minuten werken ze toe naar een heus landjuweel (zie voor een overzicht van de lessen kader 1). De lessenserie start met een introductie over rederijderskamers en literaire wedstrijden in de late middeleeuwen. De belangrijkste schrijver van een kamer, de factor, komt aan bod evenals het kenmerkende wapenschild of blaas. De vormkenmerken van een refrein – met zijn ken-

## Leerlingen werken aan hun scheldkanonnade in de vorm van een refrein. In dat gedicht moet iets of iemand welbespraakt uitgescholden worden

1. Introductie, analyse van 'Aan de lasteraars van retorica' en kamers vormen.
2. Een scheldkanonnade schrijven volgens de regels van een refrein.
3. Een passend wapenschild maken en de voordracht voorbereiden.
4. Het landjuweel.

Kader 1. Overzicht van de lessen

- drie strofen van tien regels
- stokregel
- rijmschema aababcbcd
- drie mythologische verwijzingen

Kader 2. De eisen aan het refrein

- aankondiging van de factor
- zichtbaar en gepast wapenschild
- stemgebruik en armgebaren
- overtuiging
- originaliteit

Kader 3. Beoordelingscriteria van de voordracht

merkende rijmschema en stokregel – worden toegelicht en desgewenst geeft de docent een demonstratie van de stemverheffingen en wilde armgebaren die gepast zijn bij het declameren van een tekst als 'Aan de lasteraars van retorica'. Daarna onderzoeken leerlingen in groepjes de verschillende verwijzingen in de tekst van De Dene. Wat wenst hij de lasteraars eigenlijk toe als hij zegt 'Ik wens jullie de kwelling van Tantalus toe' of 'Krijg allemaal de honger van Erystichon'? Vervolgens formeren de leerlingen hun eigen rederijderskamers van vier of vijf personen en geven ze deze kamer een passende naam.

In de les daarop werken leerlingen aan hun scheldkanonnade in de vorm van een refrein. In dat gedicht moet iets of iemand welbespraakt uitgescholden worden. Dat mag niet iemand zijn uit de directe omgeving van de leerlingen. Een algemene groep, zoals leraren, of specifieke beroemdheden is wel toegestaan. De afgelopen



Afbeelding 1. Een wapenschild

jaren hebben onder andere moeders die spruitjes koken, het weer, bepaalde politici, het openbaar vervoer, huiswerk, en ook wij, docenten, het al moeten ontgelden. In de scheldkanonnade dienen drie mythologische verwijzingen gestopt te worden, waarvoor het refrein van De Dene als inspiratie kan dienen. Verder dienen uiteraard de regels van het refrein gevolgd te worden. Voor deze opdracht geldt dat de scheldkanonnade moet bestaan uit drie strofen van tien regels waarbij de tiende de steeds terugkerende stokregel is. Daarnaast wordt het kenmerkende rijmschema toegepast (zie kader 2). Om leerlingen bij wie de inspiratie maar langzaam op gang komt een steuntje in de rug te geven, krijgen zij ook het gedicht 'Aan eenen verrader des vaderlands' van Jacobus Bellamy en een historische scheldwoordenlijst (Koops, 2014) met krachttermen als *ghy luysighe rabaut*, *drommelsche pagatter* en *snoodaard*. Verder mogen zij online grasduinen voor scheldinspiratie zolang de vondsten maar getuigen van enige welbespraaktheid.

Tijdens de derde bijeenkomst kunnen leerlingen werken aan hun wapenschild en hun voordracht voorbereiden. Op het wapenschild is het liefst de naam van de rederijderskamer zichtbaar of een nadrukkelijke relatie met de scheldkanonnade. Hiervoor kan gebruikgemaakt

worden van karton, verf, stiften, lijm en alles wat leerlingen zelf meebrengen. Afbeelding 1 is een voorbeeld van een wapenschild dat door leerlingen is gemaakt. In de geest van de rederijderskunst is een voordracht niet snel te gek. Er mag dus van alles uit de (verkleed)kast getrokken worden. Het credo 'overdaad schaadt' komt uit latere tijden.

## Om de beurt kondigen de kamers hun factor en refrein aan en oren hun scheldkanonnade

Ter afsluiting van de lessenserie wordt een heus landjuweel georganiseerd. De rederijderskamers uit verschillende klassen trekken naar een centrale plek in school, alwaar een podium gereedstaat. Om de beurt kondigen de kamers hun factor en refrein aan en oren hun

Ik kan jullie, het cattenghespuys, niet meer verduren  
Ik hoor jullie smakken door de muren  
Ik wens dat jullie de kwelling van Tantalus krijgen  
Jullie vloerduyven zullen het bezuren  
Ik wil jullie vervloekte hoofden op een stok rijgen  
Jullie mormels kunnen maar niet zwijgen  
Ic schyte in ulieden  
Jullie zijn 1 voor 1 een vieze kakkerlak  
Jullie hebben niks in deze maatschappij te bieden  
Haat aan jullie narcisten met jullie vieze gesmak

Kader 4. Een strofe uit het werk van leerlingen

Ghy, den irritante leraar, ghy drommelse paggater, ghy farizeeër.  
Ghy zijt een smeerkanis, een serpent, een duivelsjong, ghy plebeër.  
U als docenten veroorzaeken zovele druk, ende geven zovelen huiswerck.  
Zelfs met alle weijsheiden der Athena zelve, zijn uwe taeken te veler.  
Ghy wordt hier niet gewaardeerde, ghy onwaardige vlerck.  
Mensen als ghy zouden zelfs niet welcom mogen zeijn bij den kerck.  
Ghy gunt ons niet enen wat vrijhedentijd, En ghy ontnemt ons zelfs ons dure brons, Ghy, met uw enorme ongelovigheid.  
Ghy, de minst gewaardeerde onder ons.

Kader 5. Een strofe uit het werk van leerlingen

## Het zijn vaak de leerlingen van wie je het niet verwacht die met een scheldkanonnade komen die je de tranen van het lachen over de wangen doen stromen

scheldkanonnade. Een jury beoordeelt de optredens en let daarbij onder andere op stemverheffingen, armgebaren en overtuigingskracht (zie ook kader 3). Aan het einde van het evenement worden de leden van een van de rederijderskamers, middels speciaal voor de gelegenheid gegraveerde medailles, gekroond tot scheldkampioenen van dat jaar.

### De opbrengsten

Het geven van deze lessenserie vind ik elk jaar weer een feest. Het zijn vaak de leerlingen van wie je het niet verwacht die met een scheldkanonnade komen die je de tranen van het lachen over de wangen doen stromen. Regelmatig sta ik perplex van de spitsvondigheden die leerlingen aan de dag brengen en van de taalkundige lenigheid waarmee ze een refrein vormgeven zonder de grammaticale regels te schaden. Ook de kennis van de actuele politieke situatie die sommigen tentoonspreiden, is indrukwekkend. Voor een inkijkje in de werken die leerlingen afleveren, zijn twee strofen opgenomen in kader 4 en 5.

De leerlingen zelf zijn ook enthousiast. Nadat ze de verbazing over het feit dat ze moeten schelden te boven zijn, werken ze al grinnikend aan hun refrein. Het spanningsveld tussen schelden en welbespraakt blijven, vinden ze vooral interessant. Ook de creativiteit die met deze opdracht aangesproken wordt, kunnen ze waarderen. Een van de leerlingen zei een jaar na de lessenserie het volgende: 'Het schrijven van het gedicht was heel leuk, maar het voordragen vond ik doodeng. Toch was ik blij dat ik het gedaan had, want ik heb daarmee wel een angst overwonnen.' Toen ik daarop doorvroeg, vertelde ze dat ze sindsdien minder

last heeft van spreekangst en presentaties niet meer met zo veel stress tegemoetziet. Een onvoorziene, maar positieve opbrengst, dunkt me. Tot slot merk ik dat deze lessenserie bijdraagt aan een positiever imago van historische letterkunde.

### Een toekomstvisioen

Hoewel ik mij kostelijk vermaak met het landjuweel bij ons op school, droom ik stiekem van een 'echt' landjuweel: een literaire wedstrijd waarbij rederijderskamers uit verschillende steden en dorpen ten tonele verschijnen. Dat kan tamelijk klein met alleen scheldrefreinen, maar ik zie allerlei mogelijkheden voor een groots spektakel. De organisatie daarvan neem ik graag voor mijn rekening. Het enige wat ik nog nodig heb, is deelnemers. Lijkt het je leuk om met je leerlingen mee te doen, laat me dat dan weten op <adkleijn@pj.nl>. ■

Al het materiaal behorende bij deze lessenserie is te downloaden via de gemeenschappelijke drive van de Facebookgroep Leraar Nederlands: <drive.nl.nu.nu>.

### LITERATUUR

- Bellamy, J. (1782) Aan eenen verrader des vaderlands. Geraadpleegd via <https://www.literatuurgeschiedenis.nl/18de/terzijde/lg18o68.html>
- Dene, E. de. (2001). Aan de lasteraars van retorica. In J. Oosterman & B. Ramakers (Red.), *Kamers, kunst en competitie: Teksten en documenten uit de rederijkerstijd* (p. 15–17; lijst van verklaringen mythologische verwijzingen op p. 119–123). Amsterdam: Atheneum. De originele tekst is te vinden in Komrij, G. (1994). *De Nederlandse poëzie van de twaalfde tot en met de zestiende eeuw in duizend en enige bladzijden* (p. 920–923). Amsterdam: Bert Bakker.
- Koops, E. (2014). Een historische scheldwoordenlijst. Geraadpleegd via <https://historiek.net/een-nostalgie-scheldwoordenlijst/43187/>



Il Commissario Maltese

### Notti Magiche

Rome, 1990. Op dezelfde avond dat Argentinië thuisland Italië uitschakelt in de halve finale van het wereldkampioenschap voetbal, wordt het lichaam van filmproducent Leandro Saponaro opgevestigd uit de Tiber. Het lijkt een ongeluk, maar blijkt al snel een moord te zijn. De politie heeft drie verdachten: jonge scenaristen die voor een prijsuitreiking naar Rome gekomen zijn. Aan de politie vertellen ze over alles wat zich die betreffende nacht heeft afgespeeld. Daarbij komen de nodige regisseurs langs en wordt de Italiaanse filmindustrie behoorlijk op de hak genomen. Dat is de kracht van de film, maar soms staat de parodie de voortgang van het verhaal ook enigszins in de weg. De film is zeker vermakelijk en ook bruikbaar voor jongere kijkers, al zit er wel een heftige verkrachtings-scène in. Liefhebbers van de Italiaanse cinema zullen zeker de nodige figuren uit de film herkennen. Leuke film vol met grappige clichés, maar niet echt een hoogvlieger. Verwacht ook niet te veel van de uiteindelijke conclusie, die zou ook op een fortunecookie kunnen staan.

**Notti Magiche – verkrijgbaar op dvd**

### Detective Montalbano

Ongetwijfeld zullen liefhebbers van het genre al bekend zijn met de avonturen van de Siciliaanse commissaris Montalbano, gebaseerd op de boeken van de onlangs overleden Andrea Camilleri. Montalbano is een man van vlees en bloed, worstelt op gezette tijden met de liefde, is gek op de Siciliaanse keuken en lost zo veel mogelijk misdaden op. In Volume 7 vinden we weer vier afleveringen van ieder ongeveer twee uur, waarin Montalbano de moorden op een 70-jarige prostituee, een wat louche zakenman, een man in een afvoerpijp en een jonge vrouw moet oplossen. De schrijver van de serie, Andrea Camilleri, is geboren in Porto Empedocle, aan de zuidkust van Sicilië, en staat symbool voor Vigàta, de thuisbasis van Montalbano. De serie is zeer geliefd in Italië, maar zal niet iedere liefhebber van het genre kunnen bekoren. Daarvoor zijn de acteerprestaties wat ondermaats, de humor wat te melig en de karakters te eendimensionaal. Maar voor de liefhebbers van de Italiaanse manier van leven valt er genoeg te genieten. Ook heel goed bruikbaar voor jongere kijkers.

**Detective Montalbano – verkrijgbaar op dvd**

### Il Commissario Maltese

Ook een politieserie, maar dan van een heel ander soort, want veel realistischer. Midden jaren zeventig verhuist de heroïnehandel van Marseille naar Sicilië. Dit zorgt voor grote veranderingen bij de grootste criminele organisatie ter wereld, de maffia. Dario Maltese, rechercheur bij de sectie drugsbestrijding in Rome, worstelt met zijn verleden. Zijn vader stierf in het Siciliaanse stadje Trapani toen Dario nog een jongetje was. De wond is nooit geheeld en Maltese heeft zijn geboorteplaats altijd gemeden. Na vele jaren keert hij terug naar huis voor het huwelijk van zijn beste vriend Gianni Peralta, ook rechercheur bij de politie. Nog voor de plechtigheid wordt Gianni echter voor de ogen van Dario vermoord. Maltese vraagt daarop om overplaatsing en neemt de zaak van Gianni over. Langzamerhand ontdekt Maltese waar zijn vriend zich redden achter de dood van zijn vader en ervaart ook persoonlijk de macht van de maffia. *Il Commissario Maltese* is een spannende en mooi gemaakte serie, zeker geschikt voor iedereen die weg was van *Gomorra*. Deze serie is van dezelfde makers.

**Il Commissario Maltese – verkrijgbaar op dvd**